

## Вступ

---

По всій земній кулі могильними хрестами позначено місця останнього спочинку українських митців – лівих і правих, правих і неправих, мучеників і блудних синів. В ім'я всеукраїнської ідеї та християнського всепрощення їхні імена повинні зайняти своє місце в історії української культури, бо всі вони – діти України. До них належить і Давид Бурлюк – одна з найдраматичніших постатей української культури ХХ століття. За видимим благополуччям його життя прихована трагічна доля людини<sup>1</sup>, творчість якої визнав увесь світ, але доробок якої був не потрібен нікому. Життя Давида Бурлюка – це сторінки трагічних парадоксів, інколи доведених просто до абсурду.

Поміркуйте самі: митець, який визнавав свою причетність до української культури, був донедавна невідомий широкому загалу в Україні, а українська діаспора вважала його узагалі космополітом. Поета, який зробив величезний внесок у розвиток російської літератури початку ХХ ст., росіяни сприймають як «хохла», який навіть розмовляти без українського акценту не навчився. Революціонера, який виступав з прорадянськими гаслами в США, у Радянському Союзі оголосили ворогом номер один на ідеологічному фронті, його ім'я просто було заборонено згадувати.

Хто ж він такий – цей мрійник і поборник всесвітньої рівності й щастя?<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> Капітоненко Олександр Максимович. Голова фундації ім. Давида Бурлюка у м. Суми. Спогади. – Львів, 2018. – Рукопис О. Ноги.

<sup>2</sup> Евдаев Н. Давид Бурлюк в Америке. Стихотворения. Переводы. Воспоминания: материалы к биографии / Норберт Евдаев. – М.: Наука, 2002. – С. 336.

Лившиц Б. Полутораглазый стрелец / Бенедикт Лившиц; сост. и комен. Т. Г. Неглера, А. Е. Парниса. – Ленинград: Сов. писатель, 1989.

Голлербах Э. Искусство Давида Бурлюка. – Нью-Йорк: Изд-во Марии Никифоровны Бурлюк, 1930.

Голлербах Э. Поэзия Давида Бурлюка. – Нью-Йорк: Изд-во Марии Никифоровны Бурлюк, 1931.

Мистецький авангард<sup>3</sup> – важливий чинник світового поступу людства у ХХ ст. Він сформувався на величезних просторах людської цивілізації – у Східній і Західній Європі, Азії, Америці.

Важливо, що в цих процесах активно проявили себе вихідці з України, особливо Давид Давидович Бурлюк. Його предки походять від запорізьких козаків, що мешкали спочатку у Криму<sup>4</sup>, а потім у Східній Україні. Впродовж всього життя Давид Бурлюк гордився цим фактом і всюди підкреслював своє національне походження<sup>5</sup>.

The artistic avant-garde<sup>3</sup> is an important factor in the worldwide advancement of mankind in the 20th century, and its formation took place on the vast expanses of human civilization such as Eastern Europe, Asia, and the United States of America.

It is noteworthy that an active part in developing these processes was played by people born in Ukraine, especially by David Davidovich Burluk, whose ancestors originated from the Zaporozhian Cossacks who inhabited Eastern Ukraine and Crimea<sup>4</sup>. Throughout his life, David Burluk was proud of this fact and emphasized his Ukrainian origin everywhere<sup>5</sup>.

---

<sup>3</sup> Хосе Ортега-і-Гасет. Дегуманізація мистецтва // Всесвіт: журнал іноземної літератури. – К., 1992. – № 3–4. – С. 144–154.

Горбачов Д. Наївність – цинізм невинності... Давид Бурлюк-Писарчук у ролі великої дитини / Дмитро Горбачов // Несподівана зубна паста № 7. – Львів: Січкаря, 1986. – С. 14.

Нога Т. Кубофутуристи (графіка чорно-біла) // Дзвін: часопис Спілки письменників України. – Львів, 1994. – № 8. – С. 12.

Флакер Олександр. Авангард на Україні // Всесвіт. – К., 1992. – № 3–4. – С. 185.

<sup>4</sup> Інформація про відвідання населеного пункту Бурлюк в Криму. – Капітоненко Олександр Максимович. Голова фундації ім. Давида Бурлюка у м. Суми. Спогади. – Львів, 2018. – Рукопис О. Ноги.

<sup>5</sup> Український авангард 1910–1930 років / автор вступної ст. та упорядн. Д. Горбачов. – К.: Мистецтво, 1996. – № 106, 107.

Лобановський Б. Б. Українське мистецтво другої половини ХІХ – початку ХХ століття / Б. Б. Лобановський, П. І. Говдя. – К.: Мистецтво, 1989. – С. 126, 128.

У творчості українських митців ХІХ–ХХ ст. важливе місце займає доробок одного із засновників світового авангарду<sup>6,\*</sup> – українця Давида Бурлюка (1882, хутір Семиротівщина, Харківська губернія – 1967, Нью-Йорк, США)<sup>7</sup>.

Відома латинська приказка «здоровий дух – у здоровому тілі» також стосується одного з найцікавіших митців України ХХ ст. – Давида Бурлюка, життя якого пройшло на безмежних світових просторах. Його творчість була різноманітною, охоплювала поезію, малярство, театр, музику, кіно, а також фізичну культуру, яка зароджувалась у Східній Україні.

The heritage of Ukrainian David Burliuk (1882, Semyrotivschyna (Semyrotivka) khutir, Kharkiv province – 1967, New York, USA)<sup>7</sup>, one of the founding fathers of the worldwide avant-garde<sup>6,\*</sup>, occupies an important place among the Ukrainian artistic personalities of the 19th and 20th centuries.

The true Latin proverb “a healthy mind in a healthy body” is relevant to David Burliuk, one of the most interesting artists of the twentieth century Ukraine, who carried out his activities in many countries around the world. His creativity was diverse and comprehensive, encompassing poetry, painting, theater, music, cinema, as well as the physical culture that was just emerging in Eastern Ukraine.

---

<sup>6</sup> Нога Т. Кубофутуристи (графіка чорно-біла) // Дзвін: Часопис Спілки письменників України. – Львів, 1994. – № 8. – С. 12.

Горбачов Д. Наївність – цинізм невинності... Давид Бурлюк-Писарчук у ролі великої дитини / Дмитро Горбачов // Несподівана зубна паста № 7. – Львів: Січкаря, 1986. – С. 14.

Нідгам Дижеральд. Українське мистецтво та міжнародний авангард у ХХ ст. // Альманах'94. – Львів: Львівська академія мистецтв, 1995. – С. 170.

\* У Львові творчістю Д. Бурлюка займається Оксана Біла – заступник директора Національного музею ім. А. Шептицького у Львові.

<sup>7</sup> Митці України: енциклопед. довідник за ред. А. В. Кудрицького. – К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1992. – С. 96.

Творчість Д. Бурлюка тісно пов'язана з мистецьким рухом на Сході України: в Харківщині, Полтавщині, Сумщині, Одещині, Херсонщині, Криму<sup>8</sup>.

Разом з тим його мистецька творчість викликала резонанс на східних просторах Австро-Угорської імперії, в складі якої були українські й польські землі<sup>9</sup>.

Давид Бурлюк був також знаний і достатньо популярний на всій території Західної України, передовсім в серці її культурного життя – м. Львові<sup>10</sup>. Тут про нього писала патріотична українська газета «Діло». Під його мистецьким впливом творив видатний український поет – Богдан-Ігор Антонич.

Взагалі у Львові з Д. Бурлюком контактувала група митців так званого кола митців-новаторів Ковжуна.

Особливо ці зв'язки посилились у 1930-ті роки<sup>11</sup>.

У ці часи Д. Бурлюк проявив себе полум'яним патріотом України, виступивши в газеті «Русский голос» зі своїми публікаціями проти пацифікації населення Західної України польською владою.

D. Burliuk's art was closely connected with the artistic movement in Eastern Ukraine regions of Kharkiv, Poltava, Sumy, and Crimea<sup>8</sup> and Western Ukraine.

It was there that the enthusiasm for antiquity with its cult of the body was formed. ... All this started regular sporting activities among artists, playing sports, fights, shows of strength etc. Those events were initiated by members of elite societies that organized massive theatrical performances. All those things were demonstrated at public balls, festivals, parades, wrestling competitions, and so on.

---

<sup>8</sup> Немцова В. С. Украинские корни творчества Давида Бурлюка // Вісник ХДАДМ. – № 10/2005. – С. 59–71.

Бобринская Е. Футуризм и кубофутуризм / Е. Бобринская. – М.: Галарт, 2000. – С. 174.

<sup>9</sup> Афіші кубофутуристів для Львова та Кракова // Фонд графіки. – Інститут народознавства Національної академії наук України.

<sup>10</sup> Книжки Давида Бурлюка // Фонди Бібліотеки рідкісної книги у Львові.

<sup>11</sup> Горбачов Д. Наївність – цинізм невинності... Давид Бурлюк-Писарчук у ролі великої дитини // Несподівана зубна паста № 7. – Львів: Січкаря, 1993. – С. 14–21.

Д. Бурлюк. Віктор Пальмов // Нова генерація. – Харків, 1929. – № 10. – С. 55



Згодом його мистецька діяльність продовжувалася у Франції, Німеччині, Росії, Сполучених Штатах Америки, Японії тощо<sup>12</sup>. Тут він знаходить однодумців і сподвижників та засновує новаторські мистецькі товариства, які започатковують авангардний мистецький рух у цих країнах<sup>13</sup>.

Subsequently his artistic activity spread in France, Germany, Russia, the United States of America, Japan, and other countries<sup>12</sup>. There he found like-minded people and associates and established innovative artistic societies that initiated the avant-garde artistic movements in those countries<sup>13</sup>.

---

<sup>12</sup> Капітоненко Олександр Максимович. Голова фундації ім. Давида Бурлюка у м. Суми. Спогади. – Львів, 2018. – Рукопис О. Ноги.

Бурлюк Давид Давидович / Митці України: енциклопед. довідник за ред. А. В. Кудрицького. – К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1992. – С. 96.

Бурлюк Д. Віктор Никанорович Пальмов. – Харків: Нова генерація, 1929. – № 10. – С. 559.

Єваплев М. Виставка української графіки / Вечірнє радіо. – Харків, 1929. – 25 квітня 1929 р.

Бурлюк Д. Русские художники в Америке / Д. Бурлюк. – Нью-Йорк, 1928.

½ века. Отец русского футуризма Давид Бурлюк. – Нью-Йорк: Изд-во Марии Никифоровны Бурлюк, 1932. – С. 12.

Омуга Т. David Burliuk and Japanese Avant-Gardes // Canadian – American Slavic Studies. – 1986. – № 1–2. – P. 126.

Хлебников В. Творения. – М., 1986. – С. 436.

<sup>13</sup> «Синий всадник». – М.: Изобразительное искусство, 1996. – С. 116.

Бурлюк Д. Фрагменты из воспоминаний футуриста. Письма. Стихотворения / Давид Бурлюк. – СПб., 1994.

Волков А. Русская литература XX века / А. Волков. – М., 1966.

Крусаков А. Русский авангард. 1907–1932 / А. Крусаков. – СПб., 1996.

Сорабянов Д. В. История русского искусства конца XIX – начала XX века / Д. В. Сорабянов. – Нью-Йорк, 1998. – С. 168.

Калаушин Борна. Кульбин. – СПб., 1994. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 237–238.

Toshihary Omaka. David Burliuk and the japenese avantgard // Canadian American Slavic Stadies. – 1986. – Vol. 20. No. 1–2. Spring–Summer. – P. 111.

Бурлюк Д. Японские футуристы [газета города Чита за 1921 год] 20/10 // Архив Сиракузского университета.

Саме тут сформувались захоплення античністю з її культом тіла. ... Все це започаткувало серед художників постійні спортивні заняття ігровим спортом, бійцівськими ігрищами, показами сили<sup>14</sup>. Зачинателями стали члени елітарних товариств, що організовували масові театралізовані дійства. Ці покази демонструвались на публічних балах, святах, парадах, змаганнях з боротьби тощо<sup>15</sup>.



Нога Тарас. Кубофутуристи. –  
Дзвін. – 1994. – № 8

<sup>14</sup> «Сад Богів» // Коваленко А. Иван Мясоведов – художник серебряного века. – Севастополь: Мир, 1958. – С. 52, 53.

Поспелов Г. Г. Бубновый валет / Г. Г. Поспелов. – М.: Советский художник, 1950. – С. 111.

Лившиц Б. Полутораглазый стрелец / Б. Лившиц // Стихотворения. Переводы. Воспоминания. – М., 1991. – С. 170.

Горбачов Д. Гра в Хаос. Від бароко до авангарду // Всесвіт. – К., 1992. – № 3–4. – С. 182–183.

<sup>15</sup> Поспелов Г. Г. Бубновый валет / Г. Г. Поспелов. – М.: Советский художник, 1950. – С. 111.

Лейкинд О. Л. Художники русского зарубежья: биографический словарь / О. Л. Лейкинд, К. В. Махров, Д. Я. Северюхин. – СПб.: Нотабене, 1999. – 714 с.

Лідерами цих процесів в Україні стали футуристи<sup>16</sup>, серед них родина Бурлюків<sup>17</sup>, і особливо Давид, Володимир, Микола та їхні друзі, зокрема Володимир Маяковський. Їхні заняття спортом обросли міфами та легендами, особливо під час перебування в Москві, коли вони переїжджали з квартири на квартиру з численними гантелями, гирами та іншими знаряддями для занять фізичною культурою<sup>18</sup>.

The leaders of these processes in Ukraine were Futurists<sup>16</sup>, among them the Burliuk family<sup>17</sup>, and especially David, Volodymyr (Wladimir), Mykola (Nicholas) and their friends, Vladimir Mayakovsky and others. Their sports were overgrown with myths and legends, especially when they were in Moscow, where they moved from apartment to apartment with many dumbbells, weights and other tools for physical training<sup>18</sup>.

---

<sup>16</sup> Баспер Е. Феномен Давида Бурлюка в истории русского авангардного движения... Выставка произведений из музеев и частных коллекций России, США, Германии / Е. Баспер. – СПб., 1995. – С. 11–32.

Калаушин Б. Бурлюк. Цвет. Рифма. Книга первая. Отец русского футуризма. – СПб.: Аполлон, 1995. – 798 с.

The Printed Face of the European Avant-Gardes 1900–1937. – British library. – P. 120–121.

Русский футуризм и Давид Бурлюк. – СПб.: Palase editions, 2000. – С. 171–173.

Коваленко А. Иван Мясоедов – художник серебряного века / А. Коваленко. – Севастополь: Мир, 1958. – С. 50–53.

<sup>17</sup> Лентулов А. О В. В. Маяковском и других // Искусство. – М., 1940. – № 3. – С. 98.

Красицкий С. Поэты Бурлюки // Давид Бурлюк, Николай Бурлюк. – СПб.: Академический проект, 2002. – С. 5–59.

Евдаев Н. Давид Бурлюк в Америке: материалы к биографии. – М.: Наука, 2002. – С. 340.

Янішевська Н. С. Філософські засади українського авангарду 1910–1930-х років (текст) // Н. С. Янішевська // Вісник Львівської академії мистецтв. – Львів, 2010. – Вип. 21. – С. 151–154.

Лившиц Б. Полутораглазый стрелец. Стихотворения. Переводы. Воспоминания / Бенедикт Лившиц. – Л., 1989. – С. 321–323.

Буценко О. Прорив // Всесвіт. – Київ, 1992. – № 3–4. – С. 182–183.

Флакер О. Авангард на Україні // Всесвіт. – К., 1992. – № 3–4. – С. 185–187.

Горбачов Д. Гра в Хаос. Від бароко до авангарду // Всесвіт. – К., 1992. – № 3–4. – С. 182–183.

<sup>18</sup> Поспелов Г. Г. Бубновый валет / Г. Г. Поспелов. – М.: Советский художник, 1950. – С. 111.

Лившиц Б. Полутораглазый стрелец. Стихотворения. Переводы. Воспоминания / Бенедикт Лившиц. – М., 1991. – С. 170.

Все це стало в пригоді Давиду Бурлюку під час його мандрів у 1920-х роках в Сибір<sup>19</sup>, Японію, США тощо<sup>20</sup>.

All this came in handy for David Burliuk during his travels in the 1920s to Siberia<sup>19</sup>, Japan, USA and other countries<sup>20</sup>.

---

<sup>19</sup> Давид Давидович Бурлюк. Творческое наследие художника и поэта... – Казань – Нижнекамск, 2009. – С. 1–4.

Erinna Runger and David Burliuk // *Bildende Kunst*. Haff 11, 1989. – P. 480–495.

Лившиц Б. Полутораглазый стрелец. Стихотворения. Переводы. Воспоминания / Бенедикт Лившиц. – Л. – М., 1989.

<sup>20</sup> Иван Народный. Давид Бурлюк и его искусство // *Свирель сабвея*. – Нью-Йорк, 1925. – С. 25.

Kinoshita. Burliuk // *Mikai-ha-towa? Kotogy* – Токуо, 1923. – P. 7.

Евдаев Норберт. Давид Бурлюк в Америке / Норберт Евдаев. – М.: Наука, 2002. – С. 51–67.

Лившиц Б. Полутораглазый стрелец. Стихотворения. Переводы. Воспоминания / Бенедикт Лившиц. – Л.–М., 1989.

Color I Rhyme. – New York, 1964–1965. – № 55. – P. 36.

Голлербах Э. Поэзия Давида Бурлюка / Э. Голлербах. – Нью-Йорк: Изд-во Марии Никифоровны Бурлюк, 1930. – С. 3.

Бурлюк Давид. Три главы из книги «Маяковский и его современники» // *Красная стрела: сборник-антология*. – Нью-Йорк, 1932. – С. 10–18.

Материалы по истории русского искусства, 1917–1918. – Нью-Йорк, 1928.

Бурлюк Д. Рерих. – Нью-Йорк, 1930.

Burliuk D. Manifesto i Radio – stule. – New York, 1926.

Burliuk D. Second Manifesto. – New York, 1927.



Д. Бурлюк. Запоріжжя. 1910-ті роки





Д. Бурлюк в Нью-Йорку з В. Маяковським і двома синами

Генетичну спорідненість Давида Бурлюка з Україною та витоки його творчості з цієї землі відзначали вже сучасники видатного митця. На початку ХХ століття вони неодноразово про це писали у своїх поетичних творах<sup>21</sup>.

Поетично оспівав Батьківщину Давида Бурлюка та коріння його творчості російськомовний поет Велимир Хлебников в однойменній поемі<sup>22</sup>.

Тяжко и мрачно багровые и рядом зеленые висели холсты,  
Другие ходили буграми, как черные овцы, волнуясь,  
Своей поверхности шероховатой, неровной –  
В них блестели кусочки зеркал и железа...  
И стебель днепровского устья, им ты зажат был в кулаке.  
И ты шагал шагами силача  
В степях глубокожирных  
И хате подавал надежду  
На купчую на земли,  
Где золотились горы овинов,  
Наймитам грусти искалеченным.  
И, колос устья Днепра,  
Комья глины людей  
Были послушны тебе.  
И, богатырь, ты вышел из кургана  
Родины древней твоей.

(В. Хлебников. Поема «Бурлюк»)

---

<sup>21</sup> Лившиц Б. Полутораглазый стрелец / Бенедикт Лившиц; сост. и коммен. Т. Г. Неглера, А. Е. Парниса. – Л.: Сов. писатель, 1989.– С. 150–451.

Лентулов А. О В. В. Маяковском и других // Искусство. – М., 1940. – № 3. – С. 38.

Крученых А. Автобиография дичайшего // А. Крученых. 15 лет русского футуризма: 1912–1927... – М., 1920. – С. 57.

<sup>22</sup> Лившиц Б. Полутораглазый стрелец: воспоминания. – Ленинград, 1989. – Малевич К. Классический авангард. 3. – Витебск: Витебский областной краеведческий музей, 1939. – С. 126–127.